

## บทที่ ๒

### บุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

บุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการศึกษาไว้ดังนี้ คือ (๑) ความหมายของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ประเภทของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยผู้วิจัยได้แบ่งแยกศึกษาดังนี้ บุญแท้ บุญเทียม บุญกำจัดกิเลส (๓) วิธีทำบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีองค์ประกอบคือ บุญวิธี คือ วิธีการทำบุญ บุญสมัย คือเหตุให้เกิดบุญ บุญเขต คือ เนื้อนาบุญและบุญวิบาก คือ การให้ผลของบุญ และ (๔) การอุทิศผลบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถอุทิศได้ ๒ วิธี คือ การอุทิศบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำ และการอุทิศบุญด้วยวิธีการส่งอำนาจแห่งเมตตาจิตไปให้ผู้รับ ซึ่งเนื้อหาสำคัญทั้ง ๔ หัวข้อ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบในการศึกษานี้ ก็เพื่อให้ผู้ที่ได้อ่านงานวิจัยนี้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของบุญตามหลักของพระพุทธศาสนาได้อย่างถูก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### ๒.๑ ความหมายของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า บุญ ความหมายตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้กล่าวว่า บุญในทางพระพุทธศาสนา คือ เครื่องชำระกิเลสสันดาน บุญคือความดี บุญคือกุศล บุญคือความสุข บุญคือความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา และทางใจ บุญคือกุศลธรรมทั้งปวง<sup>๑</sup>

ดังนั้นความหมายของบุญในทางพระพุทธศาสนา คือ บุญคือการทำความดีทุกอย่างบุญคือสิ่งที่ทำแล้วนำความสุขมาให้ บุญคือสภาพที่ชำระจิตใจให้สะอาด ผ่องใส บุญมีลักษณะ ๓ ประการคือ

๑. เมื่อกล่าวถึงเหตุของบุญ บุญก็คือการทำความดีทุกอย่าง
๒. เมื่อกล่าวถึงผลของบุญ บุญก็คือความสุขความเจริญ
๓. เมื่อกล่าวถึงสภาพของจิต บุญก็คือสภาพที่ชำระจิตใจให้สะอาด ให้ผ่องใส หรือความสะอาดผ่องใสของจิต<sup>๒</sup>

---

<sup>๑</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ,พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๕๑) , หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

<sup>๒</sup>พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

ดังนั้น บุญก็คือการทำความดีอันเป็นเหตุทำให้จิตใจของผู้ทำบุญผ่องใสแล้วก่อให้เกิดผลส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญทั้งร่างกายและจิตใจให้แก่คนที่ทำบุญไว้ เมื่อพูดอย่างย่อ บุญก็คือความสุขนั่นเอง ดังที่มีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลยคำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข”<sup>๓</sup>

การที่จะทราบเรื่องบุญได้ชัดเจนนั้น ไม่เข้าใจเรื่องบุญเพียงแง่มุมใดมุมหนึ่งเท่านั้นก็จะศึกษาให้เข้าใจในลักษณะของบุญทั้ง ๓ ประการ ให้ถูกต้องการจะเข้าใจบุญนั้นต้องเข้าใจทั้ง ๓ อย่างดังต่อไปนี้ คือ

(๑) เหตุของบุญ ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง ความดีอะไรก็ได้จัดว่าเป็นบุญทั้งสิ้น เช่น การมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ ไม่เบียดเบียนให้เพื่อนมนุษย์และสัตว์ให้ต้องมีความทุกข์ทรมานทางใจ การมองเพื่อนมนุษย์ด้วยสายตาที่มีเมตตาไม่ยกตนข่มท่านก็จัดว่าเป็นบุญทั้งสิ้น ดังนั้น การกระทำใดๆก็ตามที่เป็นกุศลธรรม และกุศลกรรมดี การกระทำนั้นจัดว่าเป็นเหตุบุญที่ดีทั้งสิ้น

(๒) ผลของบุญ คือ ความสุขความเจริญ ความสุขกายสุขใจ ทั้งในชาตินี้และชาติต่อไป ล้วนเป็นผลของบุญทั้งสิ้นคนที่มีรูปสวย รวยทรัพย์ มีสติปัญญาดี มีเสียงไพเราะ ความเป็นใหญ่ ดังเช่นพุทธพจน์ตรัสเรื่องผลของการสั่งสมบุญไว้ในนิคคกสูตร ดังนี้

“บุญนิธิ คือ การสั่งสมบุญนี้ ให้สมบัติที่พอใจทุกอย่างแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลายปรารถนาผลใดๆ ผลนั้นๆย่อมสำเร็จได้ด้วยบุญนิธินี้.

ความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง ความเป็นผู้มีเสียงไพเราะ ความเป็นผู้มีรูปร่างสมส่วน สวยงาม ความเป็นผู้มีการศึกษาสูง ความเป็นผู้มีทรัพย์มาก ความเป็นใหญ่ ความเป็นผู้ที่มีบริวารมาก ผลทั้งปวงจะได้รับก็ด้วยบุญนิธินี้.

ความเป็นพระราชาในประเทศความมีอิสระ ความสุขของพระจักรพรรดิอันเป็นที่รัก ความเป็นพระราชาปกครองเหล่าทวยเทพเทวดา ผลทั้งปวงนี้จะได้ก็ด้วยบุญนิธินี้.

สมบัติของมนุษย์ สมบัติอันเป็นเหตุยินดีในเทวโลก และสมบัติคือพระนิพพาน ผลทั้งปวงจะได้รับก็ด้วยบุญนิธินี้

บุญสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งบุญ มีประโยชน์มากอย่างนี้ ฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายผู้มีปัญญา จึงสรรเสริญความเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว”<sup>๔</sup>

จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บุญนี้เป็นบ่อเกิดแห่งสมบัติความพึงพอใจทั้งปวง และความสุขทั้งปวง มนุษย์และทวยเทพเทวดาปรารถนาผลใด ๆ ผลนั้นย่อมจะได้รับก็ด้วยบุญที่ตนได้เคยสั่งสมไว้ คำว่า บุญนิธิ ในที่นี้ หมายถึง การสั่งสมบุญ หรือการบำเพ็ญสร้างบุญกริยาวัตรทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา นั่นเอง

<sup>๓</sup>พ.อติ. (ไทย) ๒๕/๒๐๐/๒๔๐.

<sup>๔</sup>พ.พ. (ไทย) ๒๕/๙/๑๒.

(๓) สุขภาพจิต คือ ผลบุญส่งผลให้จิตเกิดความเบิกบาน เกิดความผ่องใส เมื่อบุคคลผู้ได้ทำบุญอันเป็นความดีงามแล้ว จิตของบุคคลนั้นย่อมอิ่มเอิบผ่องใส เพราะ บุญเป็นเครื่องชำระจิต สันดานให้สะอาดผ่องใส<sup>๕</sup>

## ๒.๒ ประเภทของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การทำความดีทุกอย่างล้วนได้ผลออกมาเป็นบุญทั้งสิ้น ซึ่งการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่จัดได้ว่าเป็นบุญที่แท้จริงนั้นมีอยู่ด้วยกันทั้ง ๑๐ ประเภทเท่านั้น หรือที่เรานิยมเรียกกันว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการนั่นเอง ได้แก่

- ๑) การให้ทาน คือ การบริจาคทรัพย์สิ่งของแก่ผู้ที่ควรให้
- ๒) การรักษาศีล คือ การสำรวม กาย วาจา ให้สงบเรียบร้อยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น
- ๓) การเจริญภาวนา คือ การสวดมนต์ทำสมาธิ อ่านหนังสือธรรมะ
- ๔) อปายณะ คือ การมีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม
- ๕) เวยยาวัจจะ คือ การชวนช่วยช่วยเหลือในกิจที่ชอบ
- ๖) ปัตติทาน คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น
- ๗) ปัตตานุโมทนา คือ การอนุโมทนาในบุญที่ผู้อื่นทำ
- ๘) ฌัมมัสสวนะ คือ การฟังธรรม
- ๙) ฌัมมเทสนา คือ การแสดงธรรม
- ๑๐) ทิฏฐุชุกัมม์ คือ การปรับปรุงความเห็นของตนให้ถูกต้อง

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการนี้ สามารถสรุปย่อลงเป็นบุญ ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้ดังนี้

ทาน ได้แก่ ทาน ปัตติทาน ปัตตานุโมทนา เป็นการฆ่าความตระหนี่ออกจากใจ  
 ศีล ได้แก่ ศีล อปายณะ เวยยาวัจจะ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้ทำความชั่ว  
 ภาวนา ได้แก่ ภาวนา ฌัมมัสสวนะ ฌัมมเทสนา เป็นการฝึกตัวเองให้ฉลาด มีสติปัญญาดี  
 ไม่หลงลืม

ส่วน ทิฏฐุชุกัมม์ เป็นการปรับปรุงความเห็นของตนให้ถูกต้อง สามารถจัดเข้าได้ทั้งใน ทาน ศีล และภาวนา ถ้าเป็นการปรับปรุงทำความเห็นของตนให้ถูกต้อง<sup>๖</sup>

<sup>๕</sup>พ.สถิตวรรณ (พิจิตร ฐิตวณโณ), *อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา* , พิมพ์ครั้งที่ ๑ , (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา , ๒๕๔๘) , หน้า ๕๘.

<sup>๖</sup>พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, *มงคลชีวิตฉบับ“ทางก้าวหน้า”* , (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมวุฒิสภา , ๒๕๔๖) , หน้า ๔๗.

## ๒.๓ วิธีทำบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีทำบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงนี้ เป็นวิธีการทำบุญที่เป็นบุญแท้ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เป็นการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเป็นการทำบุญที่ถูกต้องตรงตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งการทำบุญที่จัดว่าเป็นบุญแท้ในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ วิธีเท่านั้น เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ การทำบุญด้วยวิธีการให้ทาน การทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีล และการทำบุญด้วยวิธีการบำเพ็ญเจริญภาวนา หรือที่นิยมเรียกกันติดปากว่า ทาน ศีล ภาวนา นั่นเอง ซึ่งการทำทานหรือการให้ทานนั้นเป็นการทำบุญที่ต่ำที่สุด ได้บุญน้อยที่สุด ไม่ว่าจะทำมากอย่างไรก็ไม่มีทางได้บุญมากไปกว่าการรักษาศีลไปได้ การรักษาศีลแม้จะรักษามากอย่างไร ก็ไม่มีทางได้บุญมากไปกว่าการบำเพ็ญเจริญภาวนาไปได้ ฉะนั้นการเจริญภาวนาจึงเป็นการทำบุญสร้างบุญชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา ได้บุญมากที่สุด แม้ว่าการทำบุญด้วยวิธีการทำทานจะได้บุญน้อยที่สุด แต่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็พึงจะทำบุญให้ครบทั้ง ๓ วิธี เพราะบุญทั้ง ๓ วิธี นั้นย่อมจะให้านิสงส์แก่บุคคลผู้ทำบุญแตกต่างกันไป สำหรับวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักในการทำบุญและองค์ประกอบในการทำบุญทั้ง ๔ ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

### ๒.๓.๑ บุญวิธี วิธีการทำบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

บุญวิธี หมายถึง วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาหรือจะว่าเรียกหนทางที่ทำให้เกิดบุญในทางพระพุทธศาสนาก็ได้ ซึ่งมี ๓ วิธีหรือ ๓ ทางซึ่งเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ดังที่มีพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ อย่าง ดังนี้ คือ ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ ภาวนามัย กิริยาวัตถุ”<sup>๗</sup>

จากพุทธพจน์ คำว่า บุญกิริยาวัตถุ คือ หลักแห่งบุญกิริยา หรือ การทำบุญนั่นเอง ซึ่งการทำบุญนั้นมีหลักการทำอยู่ ๓ ทาง ได้แก่ บุญจากการให้ทาน บุญจากการรักษาศีล และบุญจากการเจริญภาวนา ดังนั้นวิธีสร้างบุญบารมีในพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การให้ทาน การถือศีล และการเจริญภาวนา นิยมเรียกกันว่า “ทาน ศีล ภาวนา” ซึ่งการทำบุญทั้ง ๓ ประการนี้ ถือว่าการเจริญภาวนา เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด ได้บุญบารมีมากที่สุด ที่รองลงไปคือการถือศีล และการให้ทาน

๑) การให้ทาน คือการสละทรัพย์สินสิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้อื่น เพื่อให้ผู้รับได้ประโยชน์และเกิดสุข ได้แก่ การตักบาตร ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สละทรัพย์สร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ แต่การทำทานจะได้บุญมากหรือน้อยขึ้นกับองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

<sup>๗</sup> พ.อติ.(ไทย) ๒๕/๒๓๘/๒๗๐.

(๑) **วัตถุทานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์** หมายถึงเงินหรือทรัพย์สินที่บริจาคนั้นต้องได้มาโดยการประกอบสัมมาชีพ ไม่ใช่โดยการเบียดเบียน ทุจริต ลักทรัพย์ ปล้นชิงทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก ตัวอย่างเช่น การฆ่าสัตว์เพื่อนำเนื้อมาถวายพระเพื่อทำบุญ จะไม่ได้บุญ ( และเป็นบาป ในฐานะที่ได้ฆ่าสัตว์นั้น) แต่การได้อเนื้อสัตว์ที่ตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการฆ่า หรือเนื้อสัตว์ที่ตายแล้ว และนำมาทำอาหารถวายพระ จะได้บุญ หรือการได้ทรัพย์มาโดยการฉ้อโกง รวมถึงการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง แล้วนำมาทำบุญถวายวัด ย่อมไม่ได้บุญเช่นกัน ดังนั้น การให้ทานจะเกิดบุญไม่ได้ขึ้นอยู่กับค่า คุณภาพ หรือปริมาณของวัตถุที่ให้ หากขึ้นกับเจตนา และศรัทธา

(๒) **เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์** คือมุ่งหวังที่จะขจัดกิเลส ความโลภ ความตระหนี่ เหนียวแน่น หวงแหนหลงใหลในทรัพย์และในขณะเดียวกันต้องมีเมตตาปรารถนาจะให้บุคคลที่ได้รับทานนั้นมีความสุขได้รับประโยชน์ เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์ใน ๓ ระยะ คือ ระยะก่อนที่จะให้ทาน ระยะที่กำลังลงมือให้ทาน และระยะหลังจากที่ให้ทานไปแล้วการทำทานเพราะอยากได้หน้า ทำด้วยความฝืนใจ ทำด้วยความโลภ ( อยากจะได้บุญ) จะไม่เกิดประโยชน์ ไม่เกิดเป็นบุญบารมีแก่ผู้ให้ ส่วนผลของทานที่ทำไป หากมีน้อย หรือมีกำลังไม่มาก จะน้อมให้ได้ไปเกิดเป็นมนุษย์ในชาติต่อไป หากมีมาก ก็อาจจะน้อมนำให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น เมื่อเสวยสมบัติสิ้นบุญแล้ว เศษของบุญที่เหลือจะให้ไปเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง ในตระกูลที่ร่ำรวย หรือมีลาภผลมาก ทำมาหากินขึ้น จนร่ำรวยภายหลัง ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะ ผู้ที่ร่ำรวยในวัยต้น เป็นเพราะผลของทานที่มีเจตนาบริสุทธิ์ตั้งแต่ก่อนทำผู้ที่ร่ำรวยในวัยกลาง เป็นเพราะผลของทานที่มีเจตนาบริสุทธิ์ในระหว่างทำผู้ที่ร่ำรวยในปัจฉิมวัยเป็นเพราะผลของทานที่มีเจตนาบริสุทธิ์เมื่อได้ทำแล้วผู้ที่ร่ำรวยตลอดทุกวัย เป็นเพราะผลของทานที่มีเจตนาบริสุทธิ์ตลอดระยะเวลาทั้งสาม ดังกล่าวแล้ว

(๓) **เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์** คือบุคคลที่รับทานในข้อ ๑ และ ๒ ต้องเป็นผู้ที่ดีและเหมาะสม เนื่อนาบุญนี้ถือว่าสำคัญที่สุดในการให้ทาน เปรียบเสมือนการหว่านเมล็ดข้าวลงในนาที่ดินอุดมสมบูรณ์ ย่อมได้ต้นข้าวที่ให้เมล็ดมากและมีคุณภาพดี เนื่อนาบุญ ที่ให้บุญตั้งแต่น้อยไปมาก เรียงลำดับกันมีดังนี้ คือ (๑) สัตว์เดรัจฉาน (๒) มนุษย์ที่ไม่มีศีลและธรรม (๓) บุคคลที่ถือศีล ๕ และศีล ๘ (๔) สามเณรที่ถือศีล ๑๐ (๕) พระสมุทิสงฆ์ (๖) พระโสดาบัน (๗) พระสกิทาคามี (๘) พระอนาคามี (๙) พระอรหันต์ (๑๐) พระปัจเจกพุทธเจ้า (๑๑) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (๑๒) การถวายสังฆทาน (๑๓) การถวายวิหารทาน ( คือสิ่งปลูกสร้างที่บุคคลทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ) (๑๔) การให้ธรรมทาน ( คือการเทศน์ ให้ธรรมะ ชักจูงให้ปฏิบัติธรรม) (๑๕) การให้อภัยทาน<sup>๕</sup>

แต่อย่างไรก็ตาม การให้ทานทั้งหมดตามลำดับขั้นที่กล่าวมานี้ ยังให้บุญบารมีแก่ผู้ให้น้อยกว่าการรักษาศีล

<sup>๕</sup> น.นันทวันมุนี, แสงสว่างกลางใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพลิน ,๒๕๔๙) , หน้า ๑๑๓-๑๒๑.

**๒) การรักษาศีล** คือการเพียรพยายาม เพื่อระงับโทษทางกายและวาจา ซึ่งจะไปบุญบารมีจากน้อยไปสู่มาก เรียงลำดับกันคือ (๑) การถือศีล ๕ (๒) การถือศีล ๘ (๓) การได้บวชเป็นสามเณร และรักษาศีล ๑๐ ไม่ต่างพร้อย (๔) การได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนาและรักษาศีลปฏิบัติธรรม ไม่ต่างพร้อย

การทำบุญที่เกิดจากการรักษาศีลนั้นได้ชื่อว่าเป็นการทำบุญอย่างหยาบ การทำบุญด้วยวิธีการให้ทานเป็นการทำบุญอย่างต่ำ ส่วนการทำบุญด้วยวิธีการเจริญภาวนานั้น เป็นการทำบุญอย่างละเอียดหรืออย่างสูง ซึ่งการทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีลมีอานิสงส์มากกว่าการทำทานมากแต่การทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีลก็ได้รับอานิสงส์ผลแห่งบุญน้อยกว่าการเจริญภาวนามาก

ศีลในพระพุทธศาสนา คือ ข้อบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมาเพื่อให้พระสาวกและพุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องประคองตนไม่ให้ตนเองไปกระทำการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ ศีลที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องประคองตนนั้นหลักมีอยู่เพียง ๔ ประเภท ดังนี้ คือ

ศีล ๕ เป็นเครื่องประคองตนฆราวาสผู้ครองเรือน

ศีล ๘ เป็นเครื่องประคองตนของผู้บวชชีพรหมณ์

ศีล ๑๐ เป็นเครื่องประคองตนของสามเณรในพระพุทธศาสนา

ศีล ๒๒๗ เป็นเครื่องประคองตนพระภิกษุสงฆ์ผู้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา

การรักษาศีลที่ได้ชื่อว่าเป็นบุญในพระพุทธศาสนาก็เนื่องด้วย ศีล ก็คือ ข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ ไม่ทำร้าย ไม่จองเวร ไม่พยาบาทอาฆาตมาดร้าย ไม่ล้างผลาญ ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ไม่ติฉินนินทา หรือเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ให้มีความทุกข์ทั้ง ทางกาย ทางใจ เพราะมนุษย์มีศีลเป็นเครื่องประคองตน กล่าวคือ ใช้ศีลคือข้อประพฤติปฏิบัติหนทางแห่งความดีงามประคองตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในทางที่ดีงามไม่ทำความชั่วทั้งปวงทำแต่สิ่งที่ดีงาม

ดังนั้นถ้าจะกล่าวถึงประโยชน์ของการทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีลแล้ว ประโยชน์ของการทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีลมีประโยชน์ ๕ ประการ คือ

๑. การทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีลมีประโยชน์เพราะศีลเป็นเครื่องประคองตนของมนุษย์ให้อยู่กรอบแห่งศีลธรรมอันดีงาม เพื่อนมนุษย์มีศีลเป็นเครื่องประคองตนแล้วก็จะจะไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ให้มีความทุกข์ทั้งทางกาย ทางใจ

๒. การรักษาศีลทำสังคมมนุษย์มีความสงบร่มเย็น เพราะมีศีลไว้เป็นเครื่องประคองตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม เมื่อมนุษย์ทุกคนยึดมั่นในศีลข้อปฏิบัติจึงเป็นเหตุให้สังคมสงบร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย

๓. การรักษาศิลเป็นการป้องกันไม่ให้ตนเองไปละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นและไม่ให้ผู้อื่นมาละเมิดสิทธิของเรา เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีศิลปะเป็นเครื่องประคองตนเองให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

๔. การรักษาศิลเป็นการเป็นการพัฒนาจิตใจของผู้รักษาศิลให้สูงขึ้น เพราะศิลปะถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อควบคุมการกระทำของมนุษย์ ไม่ให้ปล่อยกาย วาจา และใจ ตามไปอำนาจของกิเลส

๕. ประโยชน์จากการรักษาศิลทำให้ผู้รักษาศิลนั้น มีความงาม กล่าวคือ เมื่อผู้รักษาศิลยึดถือศิลปะไว้เป็นเครื่องประคองตนอย่างมั่นคง ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ให้มีความทุกข์ทั้งทางกาย ทางใจ บุคคลผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นมีศีลสะอาด มีจิตสะอาด ใบหน้าผิวพรรณย่อมผ่องใส อิ่มเอิบ ไม่เศร้าหมอง

การรักษาศิลเป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและทางวาจา อันเป็นเพียงกิเลสหายาบไม่ให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการรักษาศิลด้วยตนเองก็ยังได้บุญมากและน้อยต่างกันไปตามลำดับ ต่อไปนี้คือ

๑. การให้อภัยเป็นทาน แม้จะทำมากถึง ๑๐๐ ครั้งก็ยังได้บุญน้อยกว่าการรักษาศิล ๕ แม้ว่าจะได้ถือศีลเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๒. การถือศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้งก็ไม่เท่ากับการถือศีล ๘ แม้จะถือเพียงแค่ครั้งเดียวก็ตาม

๓. การถือศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

๔. การบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนาแล้วรักษาศิล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ต่างพร้อย แม้ว่าจะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพระพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ แม้จะบวชได้เพียงแคว้นเดียวก็ตาม<sup>๙</sup>

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว วิธีทำบุญด้วยการรักษาศิลการอุปสมบทบวชในพระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าได้บุญบารมีมากที่สุด จัดเป็นการรักษาศิลขั้นสูงสุดในบรรดาพุทธศาสนา เพราะพระภิกษุสงฆ์ถือครองศีลถึง ๒๒๗ ข้อ แต่อย่างไรก็ตาม การรักษาศิลในทุก ๆ ลำดับขั้น ยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา เพื่อรักษาจิต พอกจิตให้หมดกิเลส คือความโลภ โกรธ และหลง ซึ่งทำให้ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ต่อไป การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด

<sup>๙</sup> อ้างแล้ว หน้า ๑๑๙-๑๒๑.

๓) การเจริญภาวนา เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดยิ่งใหญ่มาก มี ๒ อย่างคือ สมถภาวนา ( การทำสมาธิ) และ วิปัสสนาภาวนา ( การเจริญปัญญา) การเจริญสมาธิภาวนานั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนา และเป็นบุญขั้นสูงและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดเป็นแก่นแท้และเป็นบุญสูงกว่าการรักษาศีลยิ่งนัก การเจริญ การเจริญภาวนานั้นมี ๒ ประเภท สมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้ คือ

#### (๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)

สมถภาวนา คือ การทำจิตให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือการทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่าน แส่สายไปยังอารมณ์อื่นๆ วิธีภาวนาซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติแบบอย่างเอาไว้มี ๔๐ ประการ เรียกว่า กรรมฐาน ๔๐ ซึ่งผู้ใดจะเลือกใช้วิธีใดก็ได้ตามแต่สมัครใจ แต่ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนาบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมาแต่ในอดีตชาติ เมื่อสร้างสมาธิในกรรมฐานแบบใดจิตก็มักจะโน้มชอบกรรมฐานแบบนั้นมากกว่าแบบอื่นๆ การเจริญภาวนาก็ก้าวหน้ารวดเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ตามเพศของตนเสียก่อน คือหากเป็นฆราวาสก็ต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณรก็ต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระก็ต้องรักษาศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อให้บริบูรณ์ ไม่ให้ขาดและต่างพร้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌาน หากศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญฌานให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีลย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้สมาธิเกิดขึ้น อาณิสสของสมาธินั้นมีมากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ แม้จะได้อุปสมบทเป็นภิกษุรักษาศีล ๒๒๗ ข้อ ไม่เคยขาดต่างพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่าผู้ที่ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบนานเพียงชั่วไก่อกระพือปีก ช้างกระดิกหู ” คำว่า “ จิตสงบ ” ในที่นี้หมายถึงจิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบ เรียกว่า ขณิกสมาธิ คือ สมาธิเล็กๆน้อยๆแบบเด็กๆเพ่งหัดตั้งใจ คือหัดเย็นแล้วก็ลึกลง แล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ยังไม่มั่น สงบวูบลงเล็กน้อยแล้วก็รักษาไว้ไม่ได้ ซึ่งยังห่างไกลต่อการที่จิตจะถึงขั้นเป็นอุปจารสมาธิและฌาน แม้กระนั้นก็ยังมิอาจมีอาณิสสมากมายถึงเพียงนี้ โดยหากผู้ใดจิตทรงอารมณ์อยู่ในขั้นขณิกสมาธิ แล้วบังเอิญตายในขณะนั้น อาณิสสนี้จะส่งให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นที่ ๑ คือ ชั้นจาตุมหาราชิกา หากจิตยึดในไตรสรณคมน์ (มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วยก็จะได้ไปเกิดบนสวรรค์เป็นเทวดาอยู่บนชั้นดาวดึงส์)

สมาธินั้นมีหลายระดับ ระดับก่อนที่จะเป็นฌาน (อัปปนาสมาธิ) ก็คือขณิกสมาธิ และอุปจารสมาธิ ซึ่งอาณิสสส่งให้ไปเกิดบนสวรรค์ ๖ ชั้น แต่ยังไม่ถึงขั้นพรหมโลก สมาธิในระดับอัปปนาสมาธิหรือระดับฌาน มีรูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ไปบังเกิดในพรหมโลกรวม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นขั้นใดโดยอมสุตแล้วแต่ความละเอียดประณีตของกำลังฌานที่ได้ (เว้นแต่ขั้นพรหมโลกชั้นสุทธาวาส คือ ขั้นที่ ๑๒ ถึง ๑๖ ซึ่งเป็นที่เกิดของพระอนาคามีบุคคลโดยเฉพาะ) รูปฌาน ๑ ส่งผลให้ไปเกิดบนพรหมโลกชั้นที่ ๑ ถึงขั้นที่ ๓ สุดแล้วแต่ความละเอียดประณีตของกำลังฌาน ส่วนอรูปฌาน



ที่เรียกว่า เนวสัญญานา สัญญาตนะฉณานั้น ส่งผลให้ไปเกิดบนพรหมโลกชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๒๐ ซึ่งมีอายุยืนยาวถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัป เรียกกันว่า นิพพานพรหม คือนานเสียจนเกือบหาเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดไม่ได้ จนเป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นนิพพาน

การทำสมาธิเป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุดเพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหนื่อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใดเพียงแต่คอยฟังระว่างรักษาสติ คຸ່ມครองจิตไม่ให้แผ่ส่ายไปสู่ อารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวนั้น การทำงานเสียอีกยังต้องเสียเงินทอง การสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาโรงธรรมยังต้องเสียทรัพย์ และบางทีก็ต้องเข้าช่วยแบกหามเหนื่อยกาย แต่ก็ได้บุญน้อยกว่าการทำสมาธิอย่างเทียบกันไม่ได้

อย่างไรก็ดี การเจริญสมาธิภาวนา แม้จะได้บุญอันสูงส่งมากมายนานกาลอย่างไร ก็ยังไม่ใช่นิพพานที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญ วิปัสสนา คือ การเจริญปัญญา จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

## (๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)

เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิจนมีกำลังดีแล้ว เช่นอยู่ในระดับฌานต่างๆ ซึ่งจะเป็น ฌานในระดับใดก็ได้ แม้แต่จะอยู่แค่เพียงอุปจารสมาธิจิตของผู้บำเพ็ญเพียรก็ย่อมมีกำลังและอยู่ใน สภาพที่นุ่มนวล ควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้ อารมณ์ของวิปัสสนานั้นแตกต่างไปจากอารมณ์ ของสมาธิ เพราะสมาธินั้นมุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่อารมณ์เดียว โดยแน่วแน่อยู่ เช่นนั้น ไม่นึกคิดอะไร แต่วิปัสสนาไม่ใช่ให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่คิด และใคร่ครวญหาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียง อย่างเดียวคือ ชันธ ๕ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า รูปนาม โดยรูปมี ๑ ส่วน นามนั้นมี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ชันธ ๕ ดังกล่าวเป็นเพียงอุปทานชันธ เพราะแท้ที่จริงแล้วเป็นแต่เพียงสังขาร ธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้เท่าสภาวะธรรม จึงทำให้เกิดความ ยึดมั่นด้วย อำนาจอุปาทานว่าเป็นตัวตนและของตน การเจริญวิปัสสนาก็โดยมีจิตพิจารณาจนรู้แจ้ง เห็นจริงว่า อันสภาวะธรรมทั้งหลาย อันแก่ชันธ ๕ นั้นล้วนแต่มีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือ เป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย

๑. อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือสรรพสิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สมบัติ เพชร หิน ดิน ทราย และร่างกายของเรา ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้วก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป ตลอดเวลา เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจจะให้ตั้งมั่นทรงอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่น คนและสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว และแก่เฒ่าจนตายไปในที่สุดไม่มีเว้นไปได้ ทุกผู้คน แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พรหมและเทวดา

๒. ทุกขัง ได้แก่ สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ทุกขังในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า เป็นความทุกข์กายทุกข์ใจเท่านั้น แต่การทุกข์กายทุกข์ใจก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของทุกขังในที่นี้สรรพ สิ่งทั้งหลายอันเป็นสังขารธรรมเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจที่จะทนตั้งมั่นอยู่ในสภาพนั้นๆ ได้ตลอดไป ไม่อาจจะทรงตัวและต้องเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็กจะให้ทรง สภาพเป็นเด็กๆ เช่นนั้นตลอดไปหาได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นหนุ่มและสาว แล้วก็เฒ่าแก่ จนในที่สุดก็ต้องตายไป แม้แต่ชั้นที่เป็นนามธรรมอันได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณก็ไม่มีสภาพ ทรงตัวเช่นเดียวกัน เช่นชั้น ที่เรียกว่า เวทนา อันได้แก่ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ และความไม่สุข ไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีเกิดเป็นอารมณ์ดังกล่าวอย่างใดขึ้นแล้วจะให้คงทรงอารมณ์เช่นนั้นให้ตลอดไปย่อมไม่ได้ นานไปอารมณ์เช่นนั้น หรือเวทนาเช่นนั้นก็ค่อยๆ จางไป แล้วเกิดอารมณ์ใหม่ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

๓. อนัตตา ได้แก่ ความไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ โดยสรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ไม่ว่าจะเป็น รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เช่นรูปชั้นหยาบประกอบขึ้นด้วยแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วยชีวิตเล็กๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่า เซลล์ แล้วเซลล์เหล่านั้นก็ประชุมรวมกันเป็นรูปใหญ่ขึ้น จนเป็นรูปร่างของคนและสัตว์ทั้งหลายซึ่งเรียกว่า ธาตุ ๔ มาประชุมกัน โดยส่วนที่เป็นของแข็งมีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำ เลือด น้ำเหลือง น้ำดีน้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก น้ำลาย รวมเรียกว่า ธาตุน้ำ ส่วนสิ่งที่ให้พลังงานและอุณหภูมิในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่า ธาตุไฟ ส่วนธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความตึงมั่น ความเคร่ง ความตึง และบรรดาสิ่งเคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่า ธาตุลม (โดยธาตุ ๔ ดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า ธาตุ อันหมายถึง แร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์) ธาตุ ๔ หยาบๆ เหล่านี้ได้มาประชุมรวมกันเป็นรูปร่างของคน สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลายขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อนานไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลงแล้วแตกสลายกลับคืนไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นดินก็กลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นน้ำก็กลับไปสู่ น้ำ ส่วนที่เป็นไฟก็กลับไปสู่ไฟ ส่วนที่เป็นลมก็กลับไปสู่ลม ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์ที่เหนียวแต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นรูปร่างนี้ว่าเป็นตัวเราของเราให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้<sup>๑๐</sup>

การเจริญภาวนาสมาธิเป็นการทำสมาธิเพื่อให้จิตสงบตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่แผ่สลายให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ส่วนการวิปัสสนานั้นเป็นการทำเพื่อให้เกิดปัญญา มีคำถามว่าแล้วการทำสมาธิกับการทำวิปัสสนาแตกต่างกันอย่างไรในขั้นตอนของการทำ คำตอบคือ ไม่แตกต่างกันมากนัก การทำวิปัสสนาก็ต้องอาศัยสมาธิคือ ความสงบตั้งมั่นเป็นบาทฐาน กล่าวคือเมื่อจิตสงบตั้งมั่นแล้วก็เข้าสู่วิปัสสนาคือการพิจารณาถึงความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ สัตว์ และทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ว่าไม่มีเที่ยง

<sup>๑๐</sup> ปญฺญานันโท, พระพุทธะกับวิทยาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปริมาyard , ๒๕๕๑), หน้า ๒๓ - ๓๐.

แต่ไม่แน่นอน ดำรงอยู่ได้ไม่นานจะมีการแปรเปลี่ยนอย่างแน่นอน มาเป็นอารมณ์ คือนำมาพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญา เช่นพิจารณาชีวิตของมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมาในโลกเริ่มต้นตั้งแต่ปฏิสนธิจิตอยู่ในครรภ์มารดาแล้วคลอดออกมาเป็นทารก เมื่อคลอดออกมาเป็นทารกแล้ว ก็มีพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของร่างกายเกิดขึ้น เริ่มเดินได้ พูดได้ มีความเป็นเด็กน้อย เป็นวัยรุ่นหนุ่มสาว เข้าสู่กลางคน และร่างกายเริ่มเสื่อมลงผิวน้ำจากรูขี้กลากที่เคียดังก็เหี่ยวลง เข้าสู่วัยชรา แล้วจบลงด้วยที่ความตายลงชีวิตเป็นอย่างนี้เป็นของที่เที่ยงแท้แน่นอนที่สุด ดังนั้นบุญที่เกิดจากเจริญภาวนาสมาธิและวิปัสสนาได้ชื่อว่าเป็นบุญชั้นสูงสุดในบรรดาพระพุทธรศาสนาให้อานิสงส์มากที่สุดในบรรดาบุญที่เกิดจากการให้ทาน การรักษาศีล<sup>๑๑</sup>

สรุปแล้ววิธีทำบุญในพระพุทธศาสนามีทั้งหมด ๓ วิธีด้วย คือ การทำบุญด้วยวิธีการให้ทาน การทำบุญด้วยวิธีการรักษาศีล และการทำบุญด้วยวิธีการเจริญภาวนา ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จัดว่าเป็นบุญแท้ในพระพุทธศาสนา เป็นการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาและถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธองค์ด้วย การทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนามีเพียงเท่านั้น ส่วนการทำบุญนอกเหนือจากนี้จัดว่าเป็นบุญเทียมทั้งสิ้น

### ๒.๓.๒ บุญญสมภาร เหตุให้เกิดบุญและปัญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า บุญญสมภาร เกิดจากคำศัพท์ ๒ คำผสมกันคือ คำว่า บุญญสมภาร แปลว่า การสั่งสมบุญ และ คำว่า ญาณสมภาร แปลว่า การสั่งสมปัญญา ดังนั้น บุญญสมภาร จึงหมายถึง การบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวด สดุดย หรือการบำเพ็ญบารมีอย่างเต็มเปี่ยม คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดของพระโพธิสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นพระมหาโพธิสัตว์ คือ ท่านผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัจเจกโพธิสัตว์ คือ มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือสาวกโพธิสัตว์ คือ มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระอรหันตสาวก ก็ตาม แต่โดยทั่วไปจะหมายถึงมหาโพธิสัตว์ คือท่านผู้มุ่งต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คุณความดีที่บำเพ็ญตามความหมายของบุญญสมภารนี้มี ๑๐ อย่าง เรียกว่า ทศบารมี คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิฐาน เมตตา และอุเบกขา

การบำเพ็ญบารมี เป็นการปฏิบัติที่จะต้องก้าวหน้าสูงขึ้นๆในการทำ ความดีเหล่านั้น ไม่เฉพาะให้ครบทั้ง ๑๐ ข้อเท่านั้น แต่แม้ในแต่ละข้อก็ต้องปฏิบัติอย่างยวดยิ่งจนถึงจุดที่สมบูรณ์ การบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ข้อ นั้น มีลักษณะร่วมกันที่เป็นแกนกลาง คือ

๑. การเสียสละ หรือสละตนเองได้ทุกอย่าง เพื่อทำความดีนั้นให้สำเร็จพร้อมกับที่ทำความดีนั้นๆเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นอย่างชนิดมีจิตกว้างขวาง มุ่งเพื่อความสุขของทั้งโลกหรือสรรพสัตว์ โดยไม่หวังผลตอบแทน

<sup>๑๑</sup>พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), สมาธิภาวนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๗ - ๑๔.

๒. การเสียสละทำความดีเพื่อความสุขของผู้อื่น ที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปนั้น เป็นการฝึกหรือสร้างความชำนาญชัดเจนให้ตนเองมีคุณความดี คือบารมีเหล่านั้นแก่กล้า จนกว่าจะเกิดปัญญาสูงสุดที่เรียกว่าโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งจะสามารถช่วยให้สรรพสัตว์บรรลุลोकุตตรสมบัติ หลุดพ้นจากกิเลส และทุกข์ทั้งปวง เข้าถึงวิสุทธิ สันติ และอิสรภาพที่แท้จริง สูงกว่าเมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะช่วยให้ผู้อื่นบรรลุธรรมถึงเพียงแค่วิโลกิยสุขหรือโลกิยสมบัติ

การบำเพ็ญบารมี เป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนาตนอย่างยิ่งยวด ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไปในการทำดีทั้งหลาย กล่าวคือ

๑. โดยเสียสละตน ไม่ใช่เพียงไม่เห็นแก่ตน แต่สละทุกอย่างที่เนื่องด้วยตน ทั้งทรัพย์สินเงินทอง แม้ถึงชีวิตของตนได้

๒. มุ่งทำประโยชน์แก่ทุกชีวิตเสมอหน้า เพื่อให้ทั้งโลกหรือสรรพสัตว์ต่างเป็นสุข

๓. ทำความดีทั้งหลายอย่างไม่เห็นแก่ตัว ดังกล่าวนั้นจนชำนาญบริบูรณ์ ให้ปัญญาเจริญเต็มเปี่ยมเป็นโพธิ ซึ่ง

๑) รู้แจ้งหยั่งเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายอันเป็นสภาวะของธรรมชาติที่เป็นไปหรือดำรงอยู่ตามธรรมชาติของมันเช่นนั้น อันไม่ใช่ตัวตนที่จะไปหมายมั่นยึดถือให้เป็นไปตามปรารถนา แต่พึงปฏิบัติด้วยปัญญา

๒) ด้วยความรู้นั้น ก็ทำให้ความยึดติดถือมั่นในตัวตน และกิเลสที่เป็นความเห็นแก่ตนทั้งปวงทั้งปวงมลายืนหมดไป บรรลุความบริสุทธิ์หลุดพ้นสว่างไสวเบิกบานเป็นอิสระมีสันติสุขแท้จริง

๓) ด้วยปัญญาที่สมบูรณ์นั้น ก็รู้ชัดว่าอะไรเป็นประโยชน์แท้จริงแก่สรรพสัตว์ สามารถปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์ไม่ผิดพลาด นำสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากกิเลสและปวงทุกข์บรรลุสันติสุขและอิสรภาพที่แท้จริงด้วย

ดังนั้น การบำเพ็ญบารมี คือ กระบวนการพัฒนาตน ด้วยการสละตนเอง เพื่อประโยชน์สุขแก่โลก จนกว่าปัญญาจะเจริญสมบูรณ์รู้แจ้งธรรม เห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายที่เป็นแต่สภาวะธรรมของมันอย่างนั้น ซึ่งจะยึดเอาเป็นตัวตนไม่ได้และหมดความถือมั่นในตัวตนหรือความเห็นแก่ตัว เป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยการปฏิบัติ ดังนี้

๑. กรุณา คือ เห็นแก่ผู้อื่น มุ่งจะบำบัดทุกข์ นำสุขมาให้แก่สรรพสัตว์

๒. ปัญญา คือ ฝึกตนยิ่งขึ้นไป ด้วยใฝ่รู้ตลอดเวลาให้มีปัญญารู้แจ้งธรรมมองเห็นถูกต้องว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรไม่เป็นประโยชน์แท้จริง แก่สรรพสัตว์ที่ตนจะทำประโยชน์ให้ด้วยกรณาก็จึงปฏิบัติต่อคนสัตว์หรือสรรพชีพอ่างได้ผลดีที่สุด และด้วยปัญญาก็จึงปฏิบัติต่อธรรมชาติทั้งปวงอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ด้วยความกรุณาที่มุ่งจะช่วยปลงสัตว์ จึงทำให้ชวนช่วยบำเพ็ญความดีที่เป็นบารมีข้ออื่นๆ และด้วยปัญญาจึงทำให้ทั้งกรุณาและบารมีอื่นๆที่บำเพ็ญนั้นดำเนินไปถูกทางและสำเร็จผล

เมื่อมองในแง่ของบุญ จะเห็นได้ว่าปัญญาเป็นบุญพิเศษที่ต้องบำเพ็ญไปพร้อมกับบุญอื่น และเป็นจุดหมายที่จะบ่มให้แก่กล้าจนเป็นโพธิ์

ดังนั้นผู้จะบำเพ็ญบารมี รู้เข้าใจจุดหมายและสิ่งที่ตนจะต้องทำชัดเจนแล้วจึงเริ่มตั้งปณิธาน มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวที่จะบำเพ็ญความดีต่างๆอย่างยิ่งยวดมุ่งไปในการกำจัดความเห็นแก่ตัว สละตนเองเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นโดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทนใดๆ นอกจากจะกำจัดกิเลสให้หลุดพ้นเป็นอิสระและช่วยหมู่มนุษย์ให้ข้ามพ้นกระแสแห่งวัฏฏทุกข์ เมื่อตั้งใจเริ่มต้นแล้วการทำความดีที่เรียกว่าบารมีนั้นๆก็เป็นเรื่องของชีวิตหรือการดำเนินชีวิตทั้งหมด ที่จะต้องบำเพ็ญด้วยแรงความมุ่งมั่นก้าวไปของตนเอง ไม่ใช่เรื่องที่จะทำตามคำชักชวนหรือทำในโอกาสพิเศษเป็นครั้งคราว บารมีทุกอย่างมีการบำเพ็ญอย่างยิ่งยวดยิ่งสูงไปๆมีทั้งหมด ๓ ขั้น ซึ่งจะต้องทำให้ครบ คือ

๑. บารมี บารมีระดับสามัญ เช่น ทานบารมี ได้แก่ ให้ทรัพย์สินเงินทอง สละของนอกกาย

๒. อุปบารมี บารมีระดับบรโหรหรือจวนจะสูงสุด เช่น ทานอุปบารมี ได้แก่ การสละอวัยวะ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น

๓. ปรมัตถบารมี บารมีระดับสูงสุด เช่น ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ สละชีวิตของตน เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น<sup>๑๒</sup>

### ๒.๓.๓ บุญญเขต เนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า บุญญเขต เนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้มุ่งความหมายไปที่ ๒ ประเด็น คือ เนื่อนาบุญทั่วไป และเนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เนื่อนาบุญทั้ง ๒ นั้น สามารถแบ่งแยกอธิบายได้ดังนี้

#### ๑) เนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนา

เนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนา หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้บรรลุลุทธิพิเศษแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ชั้นอริยะบุคคล คือเป็นพระภิกษุสงฆ์ สุปฏิปัตติ อสุปฏิปัตติ ญายะ ปฏิปัตติ สามิปฏิปัตติ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีศีลาจารวัตรที่สมบูรณ์ มีจิตใจผ่องใสสะอาดบริสุทธิ์ เป็นผู้ที่บรรลุลุณสมบัตติ นิโรธสมบัตติและบรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้นขึ้น เนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนานั้น ท่านเป็นผู้รู้ธรรม ปฏิบัติธรรม ตั้งต้นแต่เป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ตามภาวะของตนๆ มีสมาธิจิตจนบรรลุรูปฌาน อรูปฌาน และนิโรธสมบัตติ กับทั้งได้บรรลุธรรมเบื้องสูงขึ้นไปโดยลำดับนั้น ในพระพุทธศาสนาเรียกท่านเหล่านี้ที่ได้ชื่อว่าเป็น เนื่อนาบุญ ว่า พระอริยะบุคคล พระอริยะบุคคลนั้นสามารถจำแนกได้เป็น ๘ ประเภท คือ

๑. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระโสดาปัตติมรรค

<sup>๑๒</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *กรณีธรรมกาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖๐ – ๓๖๕.

๒. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระโสดาปัตติผล
๓. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระสกทาคามีมรรค
๔. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระสกทาคามีผล
๕. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระอนาคามีมรรค
๖. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระอนาคามีผล
๗. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุ พระอรหัตมรรค

พระอริยะบุคคล ตั้งแต่พระโสดาบันถึงพระอรหันต์ทั้ง ๗ ท่านนี้ ยังจัดว่าเป็นพระอริยะบุคคลชั้น “เสขะบุคคล” เพราะถือว่ายังต้องศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้บรรลุมรรคผลเป็นพระอริยะบุคคลชั้นที่สูงขึ้นไป

๘. ท่านผู้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุธรรม เป็นพระอรหัตผล คือ บรรลุนิพพานธรรม

พระอริยะบุคคลชั้นที่ ๘ นี้ท่านถือว่าเป็น “อเสขะบุคคล” เพราะเสร็จกิจอันจะต้องทำ แล้วอันจะต้องบำเพ็ญแล้ว ไม่ต้องบรรลุอะไรๆ อีกแล้ว

มีข้อสังเกตของคำว่า มรรค และ ผล ดังนี้ คือ คำว่า มรรค หมายถึง ญาณคือความรู้การฝึกปฏิบัติเป็นเหตุให้ละสังโยชน์ได้โดยเด็ดขาด ส่วน ผล นั้น หมายถึง ธรรมมารมณ์ที่ต่อเนื่องจากมรรคแล้ว เสวยผลที่มรรคได้ทำไว้

พระภิกษุสงฆ์ชั้นอริยะบุคคลที่ท่านได้ชื่อว่าเป็นเนือนาบุญนั้น มีเหตุที่ได้ชื่อดังบทสวดสรรเสริญพระพุทธรูป ดังนี้

ภควโต สวากสงโม พระสงฆ์สาวกของผู้มีพระภาคเจ้า

๑. สุปฏิปันโน เป็นผู้ที่ปฏิบัติดีแล้ว คือ ปฏิบัติไปตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติและได้ดำเนินมาแล้ว

๒. อชุปปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว คือ ไม่ทำที่ปฏิบัติหลงโลกด้วยลักษณะและพฤติกรรมต่างๆไม่มีลบลมคมใน

๓. ญายปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม คือ ปฏิบัติในทางเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเพื่อให้เกิดความรู้ธรรม เพื่อออกไปจากทุกข์และภพ ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่ คือ ความถูกต้องเป็นประมาณ

๔. สามิจิปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ สมควรที่ใดๆจะนับถือกราบไหว้ได้อย่างสนิทใจและสบายใจ ยทิท นี่คือใคร จตตาริ ปุริสสุคานิ คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ คือ ท่านผู้ได้บรรลุธรรมโสดาปัตติมรรคและโสดาปัตติผล คู่ที่ ๑ ผู้ได้บรรลุอรหัตมรรคและอรหัตผล รวม ๔ คู่ อภฺฐปุริสบุคคลา บุรุษบุคคล ๘ คือ เมื่อแยกออกแล้วได้พระอริยะบุคคล ๘ ชั้น เอส ภควโต สวากสงโม พระอริยะบุคคล ๘ ชั้นนี้แหละชื่อว่าเป็นสาวกโดยตรงของพระพุทธเจ้า

๕. อาหุเนยโย เป็นผู้ควรของค่านับ คือ ควรรับของอุปกคบริโภคและเครื่องสักการบูชาที่เขานำมาถวาย

๖. ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรของต้อนรับ คือ เมื่อท่านไปถึงที่อยู่ที่บ้านของใครๆ ใครๆก็ควรนำของดีเท่าที่มีอยู่และหาได้มาถวายท่าน

๗. ทกขิณเณยโย เป็นผู้ควรของทำบุญ คือ หากใครๆตั้งใจจะสละหรือบริจาคปัจจัยสี่ชนิดหนึ่งของตนให้แก่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ หรือผู้มีคุณความดี พระอริยบุคคล ควรแก่ของเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง เพราะให้ไปแล้วผู้ให้ก็อิ่มเอิบใจ

๘. อนุชลิกรณียโย เป็นผู้ควรทำอัญชลี คือ หากผู้ใดคิดจะกราบไหว้ใครสักคนที่เป็นมนุษย์ด้วยกันแล้ว ให้บังเกิดความชื่นใจ อิ่มเอิบใจ หรือเพื่อให้ได้บุญ พระอริยบุคคลนั้นแหละ ที่เป็นผู้ที่ควรแก่การกราบไหว้

๙. อนุตตรํ ปุณฺณกุเขตฺตํ โลกกสฺส เป็นเนื่อนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นไปยิ่งกว่า คือ พระอริยบุคคลนั้น ท่านเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นผู้ทรงศีล ทรงของดี รักษาของดี คือ ธรรมะอันเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา ไว้ให้ผู้ใดจะศึกษาและปฏิบัติตาม ได้ประสบกับความสุขความเจริญ สืบทอดกันมาตั้งแต่ปฐมโพธิกาล จนตราบเท่าปัจจุบัน ดังนั้น ทักขิณาทิใครๆบริจาคถวายแก่ท่านย่อมมีผลานิสงส์มาก<sup>๓๓</sup>

## ๒) เนื่อนาบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา

นอกจากเนื่อนาบุญที่ได้ชื่อว่าเป็น เนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ยังมีเนื่อนาบุญอีกประเภทที่พุทธศาสนิกชนมักจะกล่าวเรียกติดปากกันว่าเป็นเนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนา นั่นคือ เนื่อนาบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา คำว่า เนื่อนาบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา<sup>๓๔</sup>นี้ มุ่งหมายถึง พระภิกษุสงฆ์ที่ท่านยังไม่ได้บรรลุธรรมวิเศษ เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ แต่ท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตั้งมั่นในพระวินัย ตั้งมั่นในศีลไม่ต่างพร้อย บำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม โดยมุ่งหวังจะสำเร็จธรรมวิเศษในวันข้างหน้า อย่างนี้ท่านก็ได้ชื่อว่าเป็นเนื่อนาบุญเช่นกัน สมควรแก่การสักการบูชา สมควรแก่การกราบไหว้ สมควรแก่การถวายของให้ สมควรแก่การต้อนรับ

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้นในบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ พระพุทธองค์ท่านหมายเอาคำว่า เนื่อนาบุญ ที่จะได้ชื่อว่าเป็นบุญเขต คือนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้น ประกอบด้วย พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ส่วนเนื่อนาบุญทั่วนั้นมุ่งหมายถึง พระภิกษุสงฆ์ที่ยังไม่สำเร็จธรรมเป็นพระอริยบุคคล แต่ท่านเป็นผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตั้งมั่นอยู่ในศีลไม่ต่างพร้อย ตั้งมั่นอยู่พระวินัย ปฏิบัติธรรมมุ่งหวังจะบรรลุธรรมในวันข้างหน้า ดังนั้นใครที่ได้ทำบุญกับเนื่อนาบุญทั้ง ๒ ประเภทที่กล่าวมานี้ย่อมจะได้รับผลานิสงส์มาก แต่การได้ทำบุญกับเนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนาจะได้ผลานิสงส์ยิ่งกว่า

<sup>๓๓</sup> พุฒาจารย์ วิพฺโลคะ รัตนรังษี, แว่นส่องพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙) , หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

## ๒.๔ การอุทิศผลบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การทำบุญในพระพุทธศาสนา บุคคลผู้ทำบุญนั้นย่อมจะได้รับผลบุญอยู่แล้ว แม้ว่าจะไม่ได้ อุทิศส่งผลบุญให้กับใครเลยก็ตาม บุญนั้นก็จะ เป็นของบุคคลผู้ทำแต่เพียงผู้เดียวเพราะบุญจะถูกบันทึก ไว้อยู่ในจิตของบุคคลผู้ทำแล้วว่าบุคคลผู้นั้นทำความดีอะไรไว้บ้าง เช่น ได้เคยให้ทาน ได้เคยรักษาศีล ได้เคยทำสมาธิเจริญภาวนา เหล่านี้จะถูกบันทึกเป็นความดีงามไว้ในจิตของบุคคลผู้นั้น และผลบุญนี้ จะติดตามข้ามภพข้ามชาติเป็นสัญญาแห่งใจของบุคคลผู้นั้นตลอดไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลผู้ทำบุญนั้น จะทำบุญด้วยวิธีไหนมากที่สุด ทำบุญด้านไหนมากที่สุดก็ย่อมจะเป็นผู้มีบารมีด้านนั้นๆ ทั้งนี้เพราะ การทำบุญแต่ละวิธีก็ย่อมให้ผลบุญและพลาณภาพแตกต่างกันไป

เมื่อจะกล่าวถึงการอุทิศผลบุญในพระพุทธศาสนาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการอุทิศผลบุญใน พระพุทธศาสนา คือ การส่งเมตตาจิตหรือการแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลที่เราได้ทำบุญกริยาวัตถุ ๓ ประการ ไปให้กับบุคคลผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หรือบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว โดยหวังว่าผลบุญที่แผ่ส่งไปนั้นจะช่วยให้เขา มีความสุขพ้นจากความทุกข์ การอุทิศบุญในพระพุทธศาสนานั้นนิยมปฏิบัติกัน ๒ วิธี คือ (๑) ใช้ น้ำ กรวด แล้วตั้งจิตอุทิศบุญไปให้ (๒) ไม่ต้องมีน้ำกรวด เพียงแต่ตั้งจิตอุทิศส่งไปให้ หรือที่เรียกว่ากรวด ในใจหรือการภาวนาแห่ง ย่อมสำเร็จได้เหมือนกัน<sup>๑๔</sup>

การอุทิศส่วนบุญในสมัยของพระพุทธเจ้านั้น เขาไม่เรียกว่ากรวดน้ำ แต่เขาเรียกว่า ปัตติ ทาน แปลว่า การให้ส่วนบุญและไม่มีน้ำด้วย น้ำเพ็งใช้ในยุคหลังนี้เองที่ชาวพุทธไปทำตามพวก พราหมณ์ คือชาวพุทธในอินเดียเคยเห็นพวกพราหมณ์ลงไปในแม่น้ำคงคา แล้วเอามืออึกน้ำแล้วหยอด ลงไปตามเดิมพร้อมทั้งกล่าวอุทิศว่า ขอให้น้ำนี้ถึงแต่พ่อแม่ของข้าพเจ้า เพราะเขาถือว่าน้ำของแม่น้ำคง คานั้นศักดิ์สิทธิ์ชาวพุทธเห็นว่าเขาอุทิศส่วนบุญใช้น้ำด้วยเราก็น่าจะใช้บ้างก็เลยเอาน้ำมาใช้พระสงฆ์ เห็นว่าไม่ผิดอันใด จึงอนุโลมใช้มา จึงเกิดการอุทิศส่วนบุญโดยมีน้ำด้วย ดังนั้นผู้วิจัยขออธิบาย รายละเอียดของการการอุทิศบุญในพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ วิธี ดังนี้ คือ<sup>๑๕</sup>

### ๒.๔.๑ การอุทิศบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำตั้งจิตอุทิศบุญกุศล

การใช้น้ำกรวดแล้วตั้งจิตอุทิศบุญส่งไปให้ คือ หลังจากที่เราได้ทำบุญกริยาวัตถุทั้ง ๓ ประการแล้ว เราก็สามารถกรวดน้ำอุทิศผลบุญส่งไปให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลายและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว หรือให้กับบุคคลที่มีชีวิตอยู่ก็ได้ บางคนเข้าใจว่า การอุทิศผลบุญนั้นสามารถอุทิศให้กับบุคคลที่ตายไป แล้วเท่านั้นซึ่งจริงๆแล้ว คนเป็นคนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถอุทิศผลบุญไปให้ได้ แต่การอุทิศบุญให้กับ คนที่มีชีวิตอยู่จะไม่นิยมอุทิศด้วยวิธีการกรวดน้ำ แต่จะใช้น้ำเมตตาจิตส่งผลบุญไปให้ คือการส่ง

<sup>๑๔</sup> พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), สมณิกาวนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวน พิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๔.

<sup>๑๕</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๒๐๔.



อำนาจจิตแห่งความปรารถนาดีไปให้บุคคลนั้นพ้นจากความทุกข์ ตามจิตตามความปรารถนาดีของผู้ส่ง หรือเรียกว่าการกวาดแห่งนั่นเอง<sup>๑๖</sup>

### ๒.๔.๒ การอุทิศบุญด้วยวิธีการส่งอำนาจแห่งเมตตาจิต

การแผ่เมตตาจิต หมายถึง การตั้งจิตปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งการแผ่เมตตาจิตจัดได้ว่าเป็นการเจริญกรรมฐานอย่างหนึ่ง การเจริญกรรมฐานก็คือ การฝึกอบรมจิตให้มีความแน่วแน่และตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่สงบนิ่ง มั่นคงอยู่ในความเมตตาจิตเป็นที่ตั้งของอารมณ์ กรรมฐานนั้นมี ๒ ประเภท คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐานเป็นการทำให้ใจสงบ ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของอารมณ์ สมถกรรมฐานเป็นการฝึกจิตให้สงบตั้งมั่น ส่วนวิปัสสนากรรมฐานนั้น เป็นการทำการฝึกให้จิตเกิดปัญญา ให้จิตรู้แจ้งรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเหตุของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และมีความดับไปของสิ่งทั้งหลาย ตามเหตุตามปัจจัยความเกิดของมันเอง ดังนั้นการส่งความเมตตาจิต จะเรียกว่าเป็นการให้อภัยแก่ผู้อื่น เป็นการปล่อยวางความโกรธ ความอาฆาตแค้นในบุคคลและในสัตว์ทั้งปวงโดยไม่จำกัด แล้วตั้งจิตปรารถนาให้เขาอยู่เย็นเป็นสุขไม่เดือดร้อนนอนทุกข์ทั้งกายและใจ<sup>๑๗</sup>

ตามความหมายเบื้องต้นก็เห็นได้ชัดว่า การเจริญเมตตา มีจุดมุ่งหมายเพื่อขจัดกิเลสฝ่ายโทสะ เช่น ความโกรธ ความอาฆาตพยาบาท ความอิจฉา ความคิดปองร้ายให้หมดไปจากใจ ทำให้จิตปลอดโปร่งเบาสบายและเป็นสุขดังนั้น การแผ่เมตตาแม้จะเป็นการแผ่ความปรารถนาดีแก่ผู้อื่นก็จริง แต่ผู้ที่ได้รับอานิสงส์หรือได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการแผ่เมตตาจิตนั้นก็คือตัวเรา การอุทิศบุญด้วยวิธีการแผ่เมตตาจิต โดยปกติแล้วมีอยู่ ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

๑) **อนิธิสมรณา การอุทิศบุญด้วยวิธีการแผ่เมตตาจิตโดยไม่เจาะจงผู้รับ** คือ การแผ่เมตตาจิตไปโดยไม่ระบุลักษณะผู้รับว่าเป็นใคร อยู่ที่ไหน เพศอะไร หรือมีลักษณะเป็นอย่างไร คือแผ่ไปโดยใช้คำกลางๆ ที่ครอบคลุมสัตว์ทุกประเภท เช่น คำว่า สัพพะสัตว์ตา (สัตว์ทั้งหลาย) ปาณา (สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย) ภูตา (สัตว์ที่เกิดแล้วทั้งหลาย) อย่างนี้เป็น การอุทิศบุญด้วยวิธีการส่งอำนาจแห่งเมตตาจิตไปโดยไม่เจาะจงผู้รับ คือแผ่ไปแบบกลางๆ สัตว์โลกผู้ใดมีวาสนาที่จะสามารถรับได้ ก็จะได้รับผลบุญอันนี้ สัตว์โลกผู้ใด ไม่มีวาสนาที่จะสามารถรับผลบุญอันนี้ได้ ก็จะไม่ได้รับผลบุญอันนี้ อนิธิสมรณา การอุทิศบุญด้วยวิธีการแผ่เมตตาจิตไปโดยไม่เจาะจง พระพุทธเจ้าระบุไว้มี ๕ ประการ คือ แผ่อุทิศบุญให้กับสัตว์โลก ดังต่อไปนี้

<sup>๑๖</sup> พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒ – ๑๓๓.

<sup>๑๗</sup> ศักดิ์สิทธิ์ พันธ์ุสสัย , *มหาเมตตาใหญ่*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๕๖) , หน้า ๒๔.

(๑) สัตตา สัตว์ทั้งหลาย คำว่า สัตว์ ในที่นี้ แปลว่า ผู้ช้องอยู่ หมายถึง ช้องอยู่ในอำนาจของกิเลสทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร

(๒) ปาณา สัตว์ที่มีลมปราณ (ลมที่หล่อเลี้ยงให้มีชีวิต) โดยใจความ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตนั่นเอง

(๓) ภูตา สัตว์ผู้เกิดมีล้วนเป็นแล้ว คือ เกิดมีชีวิตเป็นรูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เช่น เกิดมีชีวิตเป็นมนุษย์ เกิดเป็นสัตว์ เกิดเป็นเทพเทวดา เป็นต้น อีกนัยหนึ่ง ภูต ยังแปลว่า ผู้มีอยู่ตามกรรมที่ตนสร้างไว้ คือ ยังมีกิเลสเป็นเหตุให้สร้างกรรม และต้องรับผลของกรรมที่ตนเองเป็นผู้สร้างไว้

(๔) ปุคคะลา บุคคลทั้งหลาย คำว่า บุคคล แปลตามภาษาบาลีว่า ผู้กินอาหารเลี้ยงชีพ หรือ ผู้ที่มีชีวิตด้วยการกินอาหาร อีกนัยหนึ่งแปลว่า ผู้เคลื่อนไปสู่การจุติ (ความตาย) และอุบัติ (การเกิด) ได้แก่สัตว์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด

(๕) อตตะภาวะปะริยาปันนา คำนี้นำมาจากคำว่า อตตะภาวะ ซึ่งแปลว่า อัตภาพหรือภาวะแห่งการมีตัวตน และคำว่า ปะริยาปันนา ซึ่งแปลว่า เกี่ยวเนื่อง หรือ นับเนื่อง เมื่อแปลรวมกันได้ว่า ผู้นับเนื่องหรือเกี่ยวเนื่องกับการมีตัวตน หรือมีความเกี่ยวข้องกับชั้น ๕ คือ มีรูปร่างและจิตวิญญาณ แปลให้เข้าใจง่ายๆว่า สิ่งที่มีชีวิตมีตัวตน<sup>๑๘</sup>

**๒) โอริสผรณา การอุทิศบุญด้วยวิธีการแผ่เมตตาจิตโดยเจาะจงผู้รับ** คือ การแผ่เมตตาจิตอุทิศบุญไปโดยระบุประเภทหรือลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้รับ เช่น ระบุว่าแผ่เมตตาให้กับมนุษย์เทวดา เจ้ากรรมนายเวร เปรต อสุรกาย หรือสัตว์นรก เป็นทั้งชายหรือหญิง เป็นต้น เช่น คำว่า สาธุด้วยเดชแห่งพระรัตนตรัย ขออำนาจแห่งผลบุญกุศลที่ข้าพเจ้า ได้สวดมนต์ภาวนา ในวันนี้ ข้าพเจ้าอุทิศบุญนี้ให้กับทุกรูปทุกนาม ที่อยู่ทั่วสวรรค์ ๖ ชั้น เทวโลก มนุษย์โลก มารโลก ยมโลก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน ขอให้ทุกรูปทุกนามได้รับผลบุญกุศลอันนี้ ได้รับความสุขอันนี้ ดังเช่นที่ข้าพเจ้าได้รับเกิด นี่เป็นการอุทิศบุญโดยเจาะจงผู้รับ โอริสผรณา การอุทิศบุญด้วยวิธีการแผ่เมตตาจิตไปโดยเจาะจง พระพุทธเจ้าระบุไว้ว่ามี ๗ ประการ คือ แผ่อุทิศบุญให้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้

(๑) อิตถิโย หญิงทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงสัตว์ทุกตัวตนที่มีเพศเป็นหญิง

(๒) ปุริสา ชายทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงสัตว์ทุกตัวตนที่มีเพศเป็นชาย

(๓) อะริยา พระอริยะบุคคล ผู้บรรลุลหรรณตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป

(๔) อะนะริยา ผู้ไม่ใช่พระอริยะบุคคล หมายถึง บุคคลที่ยังเป็นปุถุชน คือ มีกิเลส ได้แก่ โลก โกรธ หลง อยู่ในสันดาน

(๕) เทวา เทวดาทั้งหลาย หมายถึง ผู้ที่เกิดในสวรรค์ ๖ ชั้น และพรหมโลก ๒๐ ชั้น

<sup>๑๘</sup> อ่างแล้ว หน้า ๒๖ - ๒๗.

(๖) มนุษสสา มนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ แปลว่า ผู้มีใจสูง อีกความหมายหนึ่งแปลว่า ผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ คือ รู้จักแยกแยะดี ชั่ว ออกจากกัน

(๗) วินิปาติกา สัตว์วินิปาตทั้งหลาย แปลตามศัพท์ว่า สัตว์ผู้เกิดในภพที่ต้องโทษ หรือเกิดในอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน<sup>๑๙</sup>

นอกจากการอุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังผู้รับ โดยเฉพาะเจาะจงตัวผู้รับ และไม่เจาะจงตัวผู้รับที่ผู้วิจยได้กล่าวถึงไปแล้วนั้น ยังมีการแผ่เมตตาจิตไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายอีก ๑๒ ประเภท ซึ่งเรียกว่า เป็นการแผ่เมตตาจิตไปในทิศทั้ง ๑๐ นี้ คือ การแผ่เมตตาให้กับสัตว์ ๑๒ ประเภท ที่อยู่ในแต่ละทิศ ไปตามลำดับดังนี้

๑. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังสัตว์ทั้งหลาย เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เสือ สุนัข คือการอุทิศบุญด้วยการแผ่เมตตาจิตให้ไปถึงสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายนั่นเอง

๒. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังปาณา คำว่า ปาณา นี้หมายถึง สัตว์ที่มีชีวิตมีลมหายใจทุกชนิดทุกประเภท ตามนัยนี้หมายถึง มนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย อีกด้วย

๓. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังภูต คำว่า ภูต หมายถึง สัตว์ผู้มาเกิดด้วยอำนาจแห่งกรรม และจะต้องรับผลแห่งอำนาจกรรมที่ตนเองทำไว้ และคำว่า ภูต นี้ยังหมายความว่า สัตว์โลกผู้นั้นมาเกิดมีชีวิตและรูปร่างของความเป็นสัตว์ชนิดนั้นๆโดยความสมบูรณ์แล้ว เช่น เกิดเป็นเทพเทวดา เกิดเป็นมนุษย์ที่มีร่างกายของความเป็นมนุษย์ เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานที่มีร่างกายของความเป็นสัตว์ เป็นต้น

๔. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังบุคคล คำว่า บุคคลนี้ หมายถึง สัตว์โลกทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์และสัตว์ผู้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร

๕. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังผู้มีอัตภาพ หมายถึง ผู้มีกายสังขาร มีตัวตน มีรูปร่าง มีจิตวิญญาณ ซึ่งก็คือ สิ่งที่มีชีวิตมีตัวตน นั่นเอง

๖. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังเพศหญิง คำว่า เพศหญิงนี้ หมายถึง มนุษย์เพศหญิง และสัตว์เดรัจฉานเพศหญิง คือตัวเมีย

๗. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังเพศชาย คำว่า เพศชายนี้ หมายถึง มนุษย์ผู้ชายและสัตว์เดรัจฉานเพศชาย คือตัวผู้

๘. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังพระอริยะ หมายถึง การอุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังพระอริยะบุคคลผู้บรรลุลุทธิธรรม ทั้ง ๔ ชั้นบุคคล ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

<sup>๑๙</sup> อ่างแล้ว, หน้า ๒๙.

๙. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังบุพชน คำว่า บุพชน นี้หมายถึงผู้ที่ไม่ใช่พระอริยบุคคล ยังเป็นผู้ที่ไม่บรรลุนิพพาน ยังมีความเป็นบุพชน คือ มีกิเลสอกุศลมูลทั้ง ๓ คือ มีความโลภ ความโกรธ ความหลง อยู่ในสันดานจิตของตน

๑๐. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังเทวดา หมายถึง การอุทิศบุญให้กับเทวดาทั้งหลาย ผู้ที่เกิดในสวรรค์ ๖ ชั้น ได้แก่ จาตุมมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิตนิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี และพรหมโลกทั้ง ๒๐ ชั้น

๑๑. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังมนุษย์ทั้งหลาย คำว่า มนุษย์ทั้งหลายนี้ หมายถึง มนุษย์ทั้งเพศชายและเพศหญิง ผู้มีความเกิดมาโดยมีกายสังขารที่สมบูรณ์มีชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ มารวมกันโดยความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ จึงแปลว่า ผู้มีใจสูง หรือผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ คือ รู้จักแยกแยะดี ชั่ว ออกจากกัน

๑๒. อุทิศบุญด้วยการแผ่อำนาจแห่งเมตตาจิตไปยังสัตว์วินิบาต คำว่า สัตว์วินิบาต หมายถึง สัตว์ที่เกิดในภพที่เป็นทกคติภูมิ คือ ภพภูมิที่มีความทุกข์ความเดือดร้อน เป็นภพภูมิที่ต้องโทษ ได้แก่การไปเกิดใน อบายภูมิทั้ง ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน<sup>๒๐</sup>

จากการศึกษาวิจัยเรื่องบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงความหมายของบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า บุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง เครื่องชำระกิเลสสันดาน บุญคือความดี บุญคือกุศล บุญคือความสุข บุญคือความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา และทางใจ บุญคือกุศลธรรมทั้งปวง ในส่วนประเภทของบุญในพระพุทธศาสนานั้น บุญมีทั้งหมด ๑๐ ประเภท ได้แก่ การทำบุญในพระพุทธศาสนาที่จัดได้ว่าเป็นบุญที่แท้จริงนั้นมีอยู่ด้วยกันทั้ง ๑๐ ประเภทเท่านั้น หรือที่เรานิยมเรียกกันว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการนั่นเอง ได้แก่

- ๑) การให้ทาน คือ การบริจาคทรัพย์สิ่งของแก่ผู้ที่ควรให้
- ๒) การรักษาศีล คือ การสำรวม กาย วาจา ให้สงบเรียบร้อยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น
- ๓) การเจริญภาวนา คือ การสวดมนต์ทำสมาธิ อ่านหนังสือธรรมะ
- ๔) อปายณะ คือ การมีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม
- ๕) เวยยาวัจจะ คือ การชวนช่วยช่วยเหลือในกิจที่ชอบ
- ๖) ปัตติทาน คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น
- ๗) ปัตตานุโมทนา คือ การอนุโมทนาในบุญที่ผู้อื่นทำ
- ๘) ฌัมมัสสนะ คือ การฟังธรรม
- ๙) ฌัมมเทสนา คือ การแสดงธรรม
- ๑๐) ทิฏฐุชุกัมม คือ การปรับปรุงความเห็นของตนให้ถูกต้อง

<sup>๒๐</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

วิธีการทำบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้กล่าวถึง บุญญวิธี คือ วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งหมด ๓ วิธี ได้แก่ การทำบุญด้วยวิธีการให้ทาน วิธีการทำบุญด้วยการรักษา และวิธีการทำบุญด้วยการเจริญภาวนา บุญญสมภาร เป็นการทำบุญด้วยการบำเพ็ญเพียรสร้างบารมีเพื่อให้เกิดปัญญา บุญญสมภาร เป็นการสั่งสมบุญของผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหน้า ส่วนบุญญเขต คือ เนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนา คือ ผู้ที่จะทำหน้าที่ให้เกิดบุญเกิดกุศลแก่บุคคลทั่วไปเปรียบเสมือนเป็นที่นาให้คนหว่านเมล็ดพืชลงไป ที่นาดีจะทำให้พืชเจริญงอกงามได้ เนื่อนาบุญในพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ตลอดจน พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งหมดนี้ได้ชื่อว่าเป็นเนื่อนาบุญชั้นสูงในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. เนื่อนาบุญทั่วไปในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ที่ยังไม่บรรลุลหกรรม แต่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ บำเพ็ญเพียรภาวนา มุ่งหวังจะสำเร็จธรรมในวันข้างหน้า เป็นผู้มั่งคั่งมีศรัทธาไม่ต่างพร้อย

ในส่วนของการอุทิศบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สามารถอุทิศบุญได้ ๒ วิธี คือ การอุทิศบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำตั้งจิตอุทิศไปให้ และการอุทิศบุญด้วยวิธีการส่งอำนาจแห่งเมตตาจิตไปให้